

ГАЛИЦЬКІ ОБРАЗКИ

В № 1468.

ИВАНА ФРАНКА

СЕРІЯ ПЕРША.

КНИЖКАТЪ
МАКОЛАЕВЪ
ЛВОВСКИЙ

ЛВОВЪ.

Накладомъ Евгенія Олесницкого

1885.

ЛЬВІВСЬКИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

УЧБОВА
БІБЛІОТЕКА
ЛДУ
Ім. Ів. Франка

Кабінет франкознавства
ЛДУ ім. Ів. Франка,
Льв. № ~~5753~~

372335

168
АДВОКАТЪ
КОЦОВСКИИ

Адвокат
KOCOWSKI

в. л. ом. гадса гадса крајового

ГАЛИТ

Малый Миронъ.

I.

Малый Миронъ — дивна дитина. Батько втѣшався нимъ и каже, що вѣнъ чудно-розумна дитина, — але батько, звѣсна рѣчь, сторонничій судя; тай ще батько — чоловѣкъ вже въ лѣтахъ, ледво дочекався дитины и, значитья, яка тамъ будь собѣ дитина, все она у него золота и розумна и гарна. Сусѣды тихо шептали собѣ, що Миронъ „якесь не таке, якъ люде“: йде тай розмахуе руками, гуторить щось самъ до себе, возьме прутикъ и швякае по воздуху, або стинае головки у бодакѣвъ та ластѣвочого звля. Середъ другихъ дѣтей вѣнъ несмѣлый и непроворный, а коли часомъ и вѣдозвесе о чѣмъ небудь, то говорить таке, що старшій якъ почувють, то тѣлько плечима стискають.

— Василю — говорить малый Миронъ до малого Василя — ты доки вмѣнешь рахувати?

— Я? а доки маю вмѣти? Пять, сѣмъ, парканайцять.

— Парканайцять! ха, ха, ха! А то кѣлько парканайцять?

— Ну, кѣлькожь мае бути? Я не знаю!

— Та то нѣ-кѣлько. Отъ сядь лишень, будемо рахувати!

Василь сѣдає, а Миронъ починає рахувати, ковтаючи за кождымъ разомъ бучкомъ о землю: Одинь, два, три, чотиры..

Василь слухає, слухає, а далѣ вставъ и побѣгъ. Миронъ и не замѣтивъ: сидить, ковтає и рахує далѣй и далѣй. Надѣйшовъ стежкаю старый Рябина, кахикає, крекче и охає, — Миронъ не чує, все своє. Старый зъупинився близь него, слухає слухає.. Миронъ дорахувавъ уже до чотирыста.

— А ты не вѣтцѣвска дитино, е! — сказавъ старый своимъ звычайнымъ троха носовымъ голосомъ; а ты що робишь?

Малый Миронъ ажъ звергся и обернувъ заляканій очепята на старого Рябину.

— Та ты землицю святу бешь, е? Ты не знаєшь, що землиця наша мама? Дай сюда той бучокъ!

Миронъ давъ, не розумѣючи майже, чого хоче вѣдъ него старый. Рябина шпурнувъ бучокъ геть въ кропиву. Миронъ трохи не заплакавъ, не такъ за бучкомъ, якъ за тымъ, що старый перервавъ ему рахунокъ.

— Пди до дому, та „Отче нашъ“ говори, -е-е-е, анѣжъ маєшь такі збытки робити! — сказавъ старый зъ суворымъ видомъ и пошкандибавъ далѣй. Миронъ довго глядѣвъ за нимъ, все ще не можучи поняти, за що се старый прогнѣвався и чого вѣдъ него хоче.

II.

Малый Миронъ надъ все любить бѣгати самъ по зеленыхъ, цвѣтистыхъ лугахъ, помѣжь широколисті лопухи та прекрасный полевой ромень, любить впиватися солодкимъ запахомъ росистои коношини та квѣтчатися прилипчатыми лопуховыми гузиками, котрыхъ такъ и насиле на себе вѣдь нѣтъ до головы. А щерѣчка, черезъ котру зъ города треба йти на паствѣвникъ, невеличка, супокѣйна пѣдгѣрека рѣчка, зъ глубокими стрѣмкими та обрывистыми берегами, зъ глинистымъ дномъ, зъ фурчачими бродами, котрыхъ дно покрыте дробными плыточками, оброслыми мягкимъ, зеленымъ водоростомъ, довгимъ, мовъ зеленій шовковій пазма, — тота рѣчка, то правдива роскошь, то сильна принада для Мирона. Тамъ вѣнь цѣлыми годинами любить сидѣти, захавшиися въ высокій зеленый косѣтникъ або мѣжь густе, лапасте листе надбережного пѣдѣлю. Сидить и вдивлюесь въ плюскотячу воду, въ мигаючу пѣдъ напоромъ филѣ траву, въ ковбликѣвъ, що часъ вѣдь часу вылазачи зъ своихъ пещеръ або выплываючи зъ глубшого плеса, нипають по днѣ, шнирячи за водянымъ хрѣбацтвомъ, то зновъ выстобурчуютъ свою тупу, вусату мордочку ажъ надъ воду, хапнуть разъ воздуху тай утѣкають чимъ борше въ свою крыѣвку, немовбы закоштували незнати якои присмаки. А мѣжь тымъ сонце жарить зъ безъоблачного,

темно-блакитного неба, грѣе Миронови плечѣ и все тѣло, але не пече его за широкимъ листомъ. Любо ему. Невеличкѣи его сѣрѣи оченята живо бѣгають, дитиняче чоло стягався, — думка починае рушатися.

— Отъ сонѣчко, — чому оно таке невеличке, я татуньо казали, що оно велике? То певно въ небѣи лишѣ така невеличка дѣрка прорѣзана, що его лишѣ тѣлько видно! — Але сей часѣ же въ его головѣи заворушилася и друга думка.

— Та — а якѣ же оно? Сходить, то тамѣ дѣрка мала, — заходить то и тамѣ дѣрка. Хибажѣ дѣрка разомѣ зѣ сонцемѣ по небѣи ходитѣ?

Се не може ему помѣститися въ головѣи и вѣнѣи обѣцюе собѣи, що скоро до дому, то заразѣ запытався татуня, яка то въ небѣи на сонце дѣрка прорѣзана?

— Мироне! Мироне! — чути зѣ далека крикѣ. То мати кличе. Миронѣ почувѣ и схопився збѣгѣ изѣ берѣжка надѣ бродокѣ, щобы перейти черезѣ рѣчку, тай наразѣ зѣупинився. Богато разѣвѣ уже вѣнѣи переходивѣ черезѣ рѣчку, тай нѣчого, а теперѣ наразѣ нова поява впала ему въ очи. Вѣнѣи стоявѣ якѣ разѣ проти сонця и дивлячися въ воду, побачивѣ наразѣ замѣсць плиткого дна, камѣничковѣи, и мягкихѣ, зеленыхѣ пачосѣвѣи водоросту — одну бездоино глубоку синяву. Вѣнѣи не знавѣ ще, що се небо зѣ воды всмѣхае ся до него и зѣу-

пинився. Якъ же ту йти въ такую глубьнь? И вѣдки она взялася паразъ? Вѣнь ставъ и почавъ уважно розглядати глубьнь. Все однако. Вѣнь присѣвъ. Однако, — тѣлько при берѣжку видно знакомѣ камѣнчики тай чути звычайный любый журкѣтъ воды на бродѣ. Вѣнь повернувся лицемъ въ другѣй бѣкъ, за сонцемъ глубьнь щезла, бродѣ плиткѣй, якъ бувъ. Се вѣдкрыте и втѣшило и здивувало его. Вѣнь почавъ повертатися на всѣ боки, пробуючи и втѣшаючись дивнымъ явищемъ. А про маминъ кликъ и зовѣмъ забудь!

И довго такъ стоявъ малый Миронъ, то схиляючись то повертаючись надъ бродомъ, — але лѣзти въ воду все якось не смѣвъ. Усе здавалося ему, що ось-ось середъ плиткого, камѣничастого броду земля розскочиться, и зѣне бездонна, блакитна глубьнь надъ рѣчкою, мѣжь высокими берегами, и полетить вѣнь въ ту глубьнь далеко-далеко, щезне въ нѣй, мовъ трѣсочка кинена въ глубоку темну криницю. И хто знае, якъ довго бувъ бы вѣнь стоявъ надъ бродомъ, колибъ не бувъ надбѣшовъ сусѣдъ, що зъ вилами и граблями квалився до сѣна.

— А ты чого ту стоишь? Онъ ты мати кличе! Чому не йдешъ до дому?

— Та я хочу йти, але боюся.

— Чого?

— Та отъ, адѣть! И вѣнь показавъ бездонну синяву въ водѣ. Сусѣдъ не порозумѣвъ.

— Ну, та чого тутъ боятися? Адже плитко.

— Плитко? — спытавъ недовѣрливо Миронъ. А отъ яка глубѣнь!

— Глубѣнь? Ади, що не глубѣнь, — сказавъ сусѣдъ, и якъ бувъ въ ходакахъ, такъ и перейшовъ черезъ брѣдъ, мало й замочивши ихъ. Той переходъ сусѣда осмѣливъ и Мирона и вѣнь перейшовъ черезъ воду и побѣгъ горѣ городомъ до дому.

— Якій се дурный хлопець! Пять лѣтъ, а вѣнь ще броду боится, — пробовкнувъ сусѣдъ и пошовъ до сѣна.

III.

А коли лѣтомъ усѣ старшій зъ хаты пѣдуть въ поле, Миронъ лишаеся самъ, але не въ хатѣ, — въ хатѣ вѣнь боится. Боится „дѣдѣвъ укутахъ“ т. е. тѣней, боится череватого комина, чорного въ нутрѣ вѣдъ саджѣ, боится грубои деревянои клюки вбитои въ вѣконце, що въ повалѣ для пропусканя дыму вѣдъ скипокъ, котрыми свѣтять зимою. Миронъ лишаеся на дворѣ. Тамъ вѣнь може собѣ гуляти, рвати зѣлечко и розщипувати на кусники, будувати хатки зъ трѣсокъ и патычкѣвъ, що на дрывѣтти, або и такъ собѣ лежати на приспѣ та грѣтися на сонци, та слухати цвѣркоту воробцѣвъ на яблѣнкахъ, та глядѣти на синє небо. Любо ему, и на дитиняче чоло зновъ немовъ хмарка набѣгае — се думка надходить.

— А чимъ то оно чоловѣкъ все видить? и небо и зѣле и тата зѣ мамою? -- таке пытане насуваеся ему нѣ зѣ вѣдти, нѣ зѣ вѣдси

— Або чимъ чуе? Онъ каня кевкае, куры кудкудачуть... Що то таке, що я тото чую? Ёму здаеся, що все то чоловѣкъ дѣе ротомъ, и видить, и слухае. Рознимае ротъ: такъ и е, видно все, чути все...

— А може нѣ? Може очима?

Зажмурюе очи. Овѣ, не видно нѣчого. Рознимае: видно и чути. Зажмурюе зновѣ — не видно, але чути.

— Еге, такъ ось оно якѣ! Очима видно, а чимъ же чути? Зновѣ рознимае и затулюе ротъ — чути. Далѣй очи — все чути. Ажѣ ось прійшла ему думка — заткати пальцями уха. Шумѣ-шумѣ-шумѣ. А то що таке? Чути шумѣ але не чути нѣ кудкудаканя курей, нѣ кевканя канѣ. Вѣднимае пальцѣ, — чути кудкудакане, а шуму нема. Другій разѣ — то само.

— Що то таке? мѣркуе самъ собѣ Миронѣ.
— Еге знаю вже! Ухами чую кудкудакане, а пальцями чую шумѣ! Аякже, аякже

Пробуе разѣ и другій — такъ, зовсѣмъ такъ!

А коли поприходили женцѣ на полудне, вѣнѣ пѣдкакуючи бѣжить до батька

— Татуню, татуню! Я щось знаю!

— Та що таке, моя дитинко?

— Я знаю, що чоловѣкъ очима видить.

По батьковомъ лицѣ перебѣгъ усмѣхъ.

— А ухами чуе кудкудакане, а пальцами шумъ.

— Якъ, якъ?

— Та такъ, що якъ не затыкати уха пальцами, то чути, якъ курка кудкудакае, а якъ заткати, то чути тѣлько шумъ.

Батько зареготався, а мати остро позирнувши на Мирона, сказала намахуючи єму лыжкою:

— Иди, прибудо, иди! Такій парубокъ великій, що вже бы далѣй женився, а такій дурницѣ говорить! Чому ты нѣколи не погадаєшь на передъ, що маєшь казати, а все десь такє ляпнешь, мовъ на лопатѣ вивѣзь?... Таже чоловікъ все чує ухами, и шумъ и кудкудакане.

— А чомужь не чує разомъ? Тѣлько якъ не затыкати ухъ, то чує кудкудакане, а якъ заткати, то чує шумъ? — запытавъ малый. — Отъ потрѣбуйте самі! И вѣнъ справдѣ для переконы заткавъ свои уха пальцами.

Мати проворкотѣла ще щось, але вѣдповѣди на те пытанє не найшла.

IV.

А вже найбѣльша була бѣда Миронови зъ тымъ мысленемъ! Не вмѣвъ мыслити, тай годѣ. Що тѣлько бувало скаже, все якєсь не такє, якъ треба, все мати або хто небудь другій каже єму:

— Та чому ты, тумане вѣсѣмнайцятый, не помыслишь впередь, що маешь казати, а такъ бовтавшь якъ той бовтомъ бовтає!

И що вже бѣдний Миронъ не намучився, щобы вымыслити и вѣдтакъ сказати щось розумного, — нѣ, не можь, тай годѣ. Бѣдний Миронъ прійшовъ до того переконаня, що вѣнъ не вмѣе мыслити!

Ото разъ сидить вся родина при обѣдѣ кругъ великого стѣлця на середь хаты. Мати подає капусту. Капуста добра, зъ саломъ ще й крупами засыпана. Всѣ ѣдять еѣ мовчки. Малый Миронъ вкусивъ разѣвъ зо два, а далѣй задивився на то, що такъ тихо стало въ хатѣ, нѣхто й слова не скаже. Нѣ вѣдси нѣ вѣдти здаєся ему, що именно теперъ ему выпадає щось сказати. Але що бы ту таке? Треба напередъ розмыслити, а то всѣ будуть смѣятися, ще й мама насварять. Що бы ту сказати? И малый Миронъ зачинає мыслити. Лижка якъ нѣсь еѣ вѣдъ рота до миски, такъ таки застила въ воздухѣ вразъ изъ рукою. Очи недвижно вперлися въ пустой простѣръ, а далѣй мимовѣльно зъупинилися на образѣ Матери Божой, що висѣвъ на стѣнѣ, губы тѣлько рушаються, мовъ щось шепчуть.

Слуги побачили се, ззирнулися помѣжь собою, трунули одно друге лѣктями, а дѣвка-служниця шепнула навѣтъ до старого Ивана:

— Ану, вѣнъ заразъ якусь дурницю выстрѣлить.

— Ба, не знати, почавъ звѣльна Миронъ, — чому тото свята Матѣрка дивиться, дивиться, а капуста не ѣсть?...

Бѣдный Миронъ, хоть и якъ мучився, не мѣгъ нѣчого лѣпшого придумати, може для того, що его на силу заставляли думати „такъ якъ люде.“

Смѣхъ, регѣтъ, звычайна нагана матери вразъ изъ „туманомъ вѣсьмнайцятимъ“, — бѣдный Миронъ заплакавъ.

— Та щожь, коли я не вмѣю мыслити такъ, якъ люде! — сказавъ вѣнъ обтираючи слѣзы

V.

Що зъ нѣго буде? Якій цвѣтъ розѣвесе зъ того пупѣрика? Се и проповѣсти не тяжко Лучаються по нашихъ селахъ доволъ часто такі дивовижні появы. Все у нихъ зъ маленьку не такъ якъ у людей: и хѣдъ и обличе и волосе и слова и учинки. — А коли прийдесе такѣй дитинѣ вѣкъ жити пѣдъ тѣсною сѣльскою стрѣхою, безъ ширшого досвѣду, безъ яснѣйшого знаня, коли вѣдъ малку нетямучі родичѣ почнуть натовкати вѣ ней все на такій способъ, „якъ звычайно у людей“, то имъ и удасться придавити вроджений нахилокъ, всѣ неуживані и приголомшені способности дитины заплѣвють и запидѣють вѣ завязку, и зъ малого

Мирона вийде кепській газда, або, що гърше, не доразу приголомшена живобсть та прудкбсть характеру попре его до злого, не можучи розвитися въ добро, — стане вбнъ забѣякою, ворожбитомъ вѣрующимъ въ власнй привиды и туманячимъ людей изъ щирого серця...

Але коли така дитина натрафить на любячого, и, що головне, не дуже вбогого вбтця, котрый схоче и зможе потягнутися зъ остатного, щобы своѣй дитинѣ отворити очи и свѣтъ, то тогды — щожь тогды? Чи вы думаете, що доля дитины стане кращою такъ, якъ звичайно понимаютъ люде кращу долю? Кобы не такъ! Въ школѣ дитина хапатися буде науки на диво, вшиватися буде нею, якъ недужій свѣжимъ воздухомъ и скбичить на тбмъ, що переймесе правдами науки и забажаетъ перевести ихъ въ жите, и стане горячимъ проповѣдникомъ тыхъ правдъ, понесе ихъ мѣжь темныхъ и погнибаючихъ, пбдъ рбднй сельски стрѣхи... Ну, и не завидна чекаетъ его доля! Навѣститъ вбнъ и стѣни тюремнй и всякй поры муки та насиля людей надъ людьми, а скбичить тымъ, що або згине десь въ бѣдности, самотѣ та опущеню на якбмось пбддашу, або зъ тюремныхъ стѣнъ вынесе зароды смертельной недуги, котра передъ часомъ зажене его въ могилу. Бѣдный, малый Миронъ!...

Грицева школьна наука.

*Бувъ Гриць премудрий родомъ зъ Коломыль,
Вчився бардзь добре на философію.*

Народна пѣсня.

I.

Гуси зовсѣмъ нѣчого о тѣмъ не знали. Ще того самого поранку, коли батько мавъ гадку вѣдвести Гриця до школы, не знали гуси о тѣмъ намѣрѣ. Тымъ менше знавъ о нѣмъ самъ Гриць. Вѣнъ, якъ звычайно, вставъ рано, посиѣдавъ, поплакавъ троха, почухався, взявъ пруть и пѣдскакуючи погнавъ гуси зъ оборы на пасовиско. Старый бѣлый гусакъ, якъ звычайно, наставивъ до него свою невеличку голову съ червоными очима и червонымъ широкимъ дзюбомъ, засычавъ рѣзко, а вѣдтакъ таракаючи о чѣмъ зъ гусками, пѣшовъ передомъ. Стара грива гуска, якъ звычайно, не хотѣла ити въ рядъ, але попленталася поза мостомъ и ровомъ, за що Гриць швякнувъ еѣ прутомъ и назвавъ „лупяремъ“, — такъ вѣнъ мавъ звычай называти все, що не пѣддавалося его высокѣй власти на пасовиску. Очевидна рѣчь затымъ, що анѣ бѣлый гусакъ, анѣ грива гуска, анѣ въ загаль нѣхто зъ цѣлои череды — якъ ихъ було дваццятѣро и пятеро — такъ анѣ одно не знало

о близькій змѣнѣ правленя, о близькомъ перенесеню ихъ владника на инше, далеко не такъ почестне становище.

Тожь коли нагло и несподѣвано надѣйшла нова вѣсть, с. е. коли самъ батько, идучи зъ поля, закликавъ Гриця до дому и тамъ вѣддавъ его въ руки матери, щобы его вмыла, вычесала и вбрала, якъ Богъ приказавъ, и коли вѣдтакъ батько взявъ его зъ собою и не кажучи нѣ слова попровадивъ тречучого долѣ выгономъ, и коли гуси побачили свого недавного повода-тора зовсѣмъ въ змѣненѣмъ видѣ, въ новыхъ чобѣткахъ, въ повѣмъ повстанѣмъ капелюшку и червонымъ ременемъ пѣдперезаного, пѣд-нявся мѣжъ ними наглый и дуже голосный окрикъ зачудуваня. Бѣлый гусакъ пѣдбѣгъ близько до Гриця зъ вытягненою головою, немов хотѣвъ ему добре придивитися; грива гуска такожь простягнула голову и довгий часъ не могла и слова вымовити зъ наглого зворушеня, ажъ вкѣнци швидко выцокотѣла — Де-де-де-де?

— Дурна гуска! — вѣдказавъ гордо Гриць и вѣдвернувся, немов хотѣвъ сказати: — Еге, чекай лишень, не въ такій я теперъ паны вско-чивъ, щобъ я ще ставъ вѣдповѣдати тобѣ на твоє гусяче пытаче! А впрочѣмъ може и для-того не вѣдповѣвъ, що самъ не знавъ.

Пѣшли горѣ селомъ. Батько нѣчого и Гриць нѣчого. Ажъ прийшли передъ обширный, ста-

рый будынокъ пѣдъ соломою, а зъ коминомъ на верха. До того будынку ишло богато хлопцѣвъ, такихъ якъ Гриць, або и бѣльшихъ. По за будынкомъ по городѣ ходивъ пань въ камизельцѣ.

— Грицю! — сказавъ батько.

— Га! — сказавъ Гриць.

— Видишь тоту хату?

— Виджу.

— Памятай собѣ, се школа.

— Ба, — сказавъ Гриць.

— Ту будешь ходити вчитися

— Ба, — сказавъ Гриць.

— Справуйся добре, не пустуй, пана профессора слухай. Я йду, щобы тебе записавъ.

— Ба, — сказавъ Гриць, майже нѣчого не тямлючи, що говоривъ батько.

— А ты йди зъ отсими хлопчиками. Возьмѣть его, хлопчики, зъ собою!

— Ходи! — сказали хлопчики и взяли Гриця зъ собою, мѣжь тымъ коли батько пѣшовъ въ городъ поговорити зъ профессоромъ.

II.

Увѣйшли до сѣней, въ котрыхъ було зовсѣмъ темно и страшно воняло торѣчною гнилою капустою.

— Видишь, тамъ? — сказавъ до Гриця оденъ хлопчикъ, показуючи въ темный куть.

— Виджу, — сказавъ тремтячи Гриць, хочъ зовсѣмъ нѣчого не видѣвъ.

— Тамъ яма, — сказавъ хлопчикъ.

— Яма! — потворивъ Гриць.

— Якъ будешъ зле справуватися, то професоръ всадить тебе въ тоту яму и будешъ му-сѣвъ сидѣти цѣлу нѣчь.

— Я не хочу! — скрикнувъ Гриць.

Мѣжъ тымъ другій хлопчикъ шепнувъ щось до першого хлопчика, оба засмѣялися, а вѣдтакъ першій, налапавши шкѣльній дверѣ, сказавъ до Гриця :

— Застукай до дверей! Борзо!

— На що? — спытавъ Гриць.

— Треба! Ту такъ годиться, якъ хто першій разъ приходить.

Въ школѣ бувъ гомѣнь, мовъ въ улию, — але коли Гриць застукавъ кулаками до дверей, зробилося тихо. Хлопчики звѣльна отворили дверѣ и втрутили Гриця до середини. Въ тѣй хвили залупкали добрій березовій рѣзки по его плечехъ. Гриць дуже перепудився и зверещавъ.

— Цыть, дурню! — кричали на него смѣхованцѣ-хлопцѣ, що почувши стукъ, засѣли були за дверми и зробили Грицеви тоту несподѣванку.

— Ой-ой-ой-ой! — верещавъ Гриць. Хлопцѣ злякалися, щобъ не почувъ професоръ и почали Гриця зацѣтькувати.

— Цыть, дурню, то такъ годиться! Хто до дверей стукае, то того треба по плечахъ постукати. Ты того не знавъ?

Каб. франкознавства

184 м. 36 Франко

Либ. № 5453-372335

— Не-е-е зна-а-авъ! — вѣдхлипнувъ Гриць.

— Чому не знавъ?

— Бо я-а-а пе-е-ршій ра а-азъ у школѣ .

— Першій разъ! а! скрикнули хлопцѣ, мовъ здивованій тымъ, якъ можна першій разъ бути въ школѣ.

— О, то треба тебе погостити! — сказавъ оденъ, поскочивъ до таблицѣ, взявъ зъ скрипки добрый кусникъ крейды и подавъ Грицьцеви.

— На, дурню, ѣджь, а борзо!

Всѣ мовчали и въ ожиданцѣ глядѣли на Гриця, що обертавъ въ рукахъ крейду, а далѣ поволеньки вложивъ ѣвъ въ ротъ.

— Ёджь, дурный, а борзо! — напомнимали хлопцѣ, а дусились зо смѣху.

Гриць почавъ хрупати и на силу зѣвъ крейду. Реготъ въ школѣ роздався такій, ажъ вѣкна задзвенѣли.

— Чого смѣтетеся? — спытавъ здивованый Гриць.

— Нѣчого, нѣчого. Може хочешъ ще?

— Нѣ, не хочу. А що то таке?

— То ты того не знаешъ? Отто дурный! Та то ерусалимъ такій, то дуже добре.

— Ой, не дуже добре, — сказавъ Гриць.

— Бо ты ще не засмакувавъ. То годиться кождому ѣсти, що першій разъ приходитъ до школы.

Въ тѣй хвили увѣйшовъ професоръ. Всѣ

хлопцѣ, якъ сполошені воробцѣ, попыркали до лавокъ, тѣлько Гриць остався, зъ слезами въ очехъ, и зъ губами, забѣлеными крейдою. Професоръ грѣзно зблизився до него.

— Якъ называешся? — крикнувъ.

— Гриць.

— Що за Гриць? Ага, ты новий. Чому въ лавцѣ не сидишь? Чого плачешь? Чимъ забѣлился? Га?

— Та я ѣвъ ерусалимъ.

— Що? якій ерусалимъ? — допытувався професоръ. Хлопцѣ зновъ ажъ душилися зо смѣху.

— Та давали хлопцѣ.

— Котрї хлопцѣ?

Гриць озырнувся по хатѣ, але не мѣгъ нѣ-котрого пѣзнати.

— Ну, ну! Иди сѣдай, а вчися добре, а ерусалима бѣльше не ѣджь, бо будешь битый!

III.

Почалася наука. Професоръ говоривъ щось, показувавъ якїсь дощечки, що на нихъ були понамалѣвуванї якїсь гачки та стовпки; хлопцѣ часъ вѣдъ часу кричали щось, якъ професоръ показавъ яку нову дощечку, а Гриць нѣчого того не розумѣвъ. Вѣнъ навѣтъ не зважавъ на професора, а дуже смѣшными видались ему хлопцѣ, сидячї докола него. Оденъ довбавъ палцемъ въ носъ, другїй зъ заду разъ-

у-разъ старався уткнути певеличке стебелце Грицеви въ ухо, третій працювавъ довгій часъ дуже пильно мыкаючи зъ свого старого кафтан латки, нитки та остроки; вже ихъ передъ нимъ на сподній дощѣ лавки лежала цѣла купа, а вѣнъ все ще мыкавъ и скубавъ зо всеи силы.

— На що то мыкаєшь? — спытавъ Гриць.

— Буду дома зъ бовщомъ ѣсти, — ѳтповѣвъ шецеляво хлопець и Гриць довгій часъ думавъ надъ тымъ, чи случайно не здуривъ его сей хлопець.

— Але бо ты, Грицю небоже, нѣчо не вважавшь, — крикнувъ на него профессоръ и покрутивъ его за ухо, такъ що Грицеви мимоволь ажъ слѣзы стали въ очехъ и вѣнъ такъ перепудився, що довгій часъ не тѣлько не мѣгъ уважати, але и зовсѣмъ о свѣтѣ не тямивъ. Коли нарештѣ отямився, хлопцѣ вже починали читати склади на подвижныхъ табличкахъ, котрѣ розкладавъ и складавъ профессоръ. Они невтомимо по сто разъ спѣвучимъ голосомъ повторяли: „а-ба-ба га-ла-ма-га“. Грицеви, не знати чому, дуже се сподобалося, и вѣнъ почавъ своимъ пискливымъ голосомъ на выпередки кричати: „а баба галамага“. Профессоръ вже готовъ бувъ узнати его дуже пильнымъ и способнымъ хлопакомъ и хотячи ще лѣпше переконатися о тѣмъ, переставивъ буквы. Несподѣванымъ способомъ вѣнъ выставивъ передъ учениками

буквы „баба“, але Гриць, не дивлячися на нихъ, а тѣлько на профессора, тонкимъ свѣвучимъ голосомъ крикнувъ: „галамага“. Всѣ зареготалися, не выключаючи и самого профессора, тѣлько Гриць здивованый оглянувся и зновъ на голосъ сказавъ до своего сусѣда: чому не кричишь „галамага“? Ажъ тогды бѣдолаха отямився, коли профессоръ потягнувъ его за понятливѣсть рѣзкою по плечехъ.

— Ну, а чого тебе тамъ въ школѣ навчили? — спытавъ батько, коли Гриць въ полудне вернувъ до дому.

— Вчилисьмося „а баба галамага“, — вѣдповѣвъ Гриць.

— А ты вмѣвъ? — запытавъ отецъ, не входячи въ те, що се за така дивовижна наука.

— Та же вмѣвъ, — вѣдповѣвъ Гриць.

— Ну, такъ менѣ справуйся! — захотивъ отецъ. — Якъ ту въ селѣ все вивчишь, то пѣйдешъ до мѣста до бѣольшой школы, а вѣдтакъ выйдешъ на поца. Жѣвно, а дай но ему що вѣсти.

— Ба, — вѣдповѣвъ Гриць.

IV.

Минувъ якъ-разъ рѣкъ пѣсля того важного дня. Блыскучѣ надѣвъ батька на Грицеву будущину давно розвѣялись. Профессоръ прямо ему сказавъ, що Гриць „туманъ вѣсѣмнайцѣтый“, що лучше зробишь, коли вѣдбере его до

дому и назадъ заставить гуси пасти. И справ-
дѣ, по роцѣ шкôльной науки Гриць вертавъ до
дому, якъ-разъ такій мудрый, якимъ бувъ пе-
редъ рокомъ. Вправдѣ „а баба галамага“ вôнъ
вывчивъ докладно на память и неразъ навѣть
въ снѣ зъ усть его вылѣтало се дивовижне
слово, що становило немовъ першій порôгъ
всякої мудрости, котрого ему не судилося пе-
реступити. Але далѣ поза те слово Гриць въ
науцѣ не поступивъ. Буквы якось мѣшались
передъ его очима и вôнъ нѣколи не мôгъ спôз-
нати ихъ зъ лица, котра ш а котра т, котре
„люде“ а котре „мыслѣте“. Про читане вже
нѣщо й говорити. Чи причина тому була въ его
непонятливости, чи въ кепскôмъ навчаню про-
фесора, сего не знати; то тôлько певно, що
крôмъ Гриця такихъ „туманôвъ вôсѣмнайця-
тыхъ“ мѣжъ тогорôчними школярами було 18 на
30 и всѣ они пôдчасъ того шкôльного року за-
едно робили собѣ блискучій надѣвъ, якъ то
буде гарно, якъ они увôльняться вôдъ щоден-
ныхъ рѣзокъ, позаушникôвъ, штурканцѣвъ,
„паць“ та „попôдволосникôвъ“, и якъ пока-
жуться зновъ въ повнôмъ блиску своєї поваги
на пасовищи.

А вже хто якъ хто, а Гриць запевно най-
бôльше и найчастѣйше о тôмъ думавъ. Про-
клятый букварь, що его вôнъ за часъ цѣло-
рôчної натуги надъ науковими питаннями по-
шарпавъ и пофалатавъ трохи не на сѣчку, про-

кляте „а баба галамага“ и прокляті профессорскій причинки та заохоты до науки такъ надѣли ему, що вѣнъ ажъ выхудъ та поблѣдъ, и ходивъ весь часъ мовъ сновида. Наконецъ змилувався Богъ и пѣславъ мѣсяць липень, и змилувався батько та сказавъ одного ранку:

— Грицю!

— Га? — сказавъ Гриць.

— Вѣдъ нынѣ вже не пѣдешъ до школы.

— Ба! — сказавъ Гриць.

— Здойми чоботы, капелюхъ и ремѣнь, треба сховати про недѣлю, а ты заперези ся лычкомъ, возьми лупку на голову, та жени гуси пасты.

— Ба! — сказавъ радѣстно Гриць

V.

Гуси, звичайно, дурній гуси, и симъ разомъ не знали про радѣстну змѣну, яка ихъ ожидала. Черезъ цѣлый рѣкъ Грицевой школьной науки ихъ пасъ малый сусѣдскій хлопчикъ Лучка, що звичайно тѣлько й робивъ на пасовиску, що копавъ ямки, лѣпивъ паски зъ болота та пересыпався порохомъ. Про гусей вѣнъ не дбавъ зовсѣмъ и они ходили самопасъ. Неразъ имъ лучалося зайти въ царину и тогды вѣдъ пошкодованого приходилось имъ вытерпѣти богато проклять, а навѣть побоѣвъ. А крѣмъ того нещасте кѣлька разѣвъ того року зловѣщимъ крыломъ перелетѣло понадъ чередою.

Пять молодыхъ гусакѣвъ и десять гусокѣвъ господиня попродава въ мѣстѣ, важко прийшло остающимъ розлучатися зъ ними. Стару поцелясту гуску забивъ хворостиною въ шкодѣ сусѣдѣ и въ варварскѣй безсердечности припавъ бездушного трупа за лапу до тойжъ хворостины, волѣкъ его такъ черезъ цѣле пасовиско, а вѣдтакъ кинувъ господареви на обору. А одного молодого гусака, красу и надѣю череды, забивъ ястрѣбѣ, коли разъ вѣдблукався вѣдъ свои рѣднѣ. Але про всѣ тѣ тяжкѣ и не вѣджалуванѣ страты череда сего року була бѣльша нѣжъ торѣкъ. Дякувати бѣлому гусакови и гривѣй гусцѣ, тай ще двомъ чи тремъ молодымъ ей донькамъ, череда сего року выносила звышь 40 штукѣ.

Коли Гриць появился мѣжъ ними зъ прутомъ, знакомъ свои намѣстницкои власти, зразу всѣ очи звернулися на него и тѣлько оденъ нѣмѣючѣй сыкъ здивованя дався чути. Але анѣ бѣлый гусакъ, анѣ грива гуска не забули ще свого колишнѣго доброго пастиря и швидко пригадали собѣ его. Зъ голосными выкриками радости и трепотомъ крыль они кинулися до него :

— Де де-де-де? — цокотѣла грива гуска.

— Аджѣ въ школѣ бувъ, вѣдказавъ гордо

Гриць.

— Овъ! овъ! овъ! — дивувався бѣлый гусакъ.

— Не вѣришь, дурню! — крикнувъ на него Гриць и швякнувъ его прутомъ.

— А сьо-сьо-сьо? А сьо-сьо-сьо? шопотѣли громадячнсь коло него прочѣ гуси.

— То нѣбы що я навчився? — формулувавъ ихъ пытанье Гриць.

— Сьо-сьо-сьо сьо? — дзьоботѣли гуси.

— „А баба галамага!“ — вѣдповѣвъ Гриць.

Зновъ сыкъ зачудуваня, немовъ анѣ одна зъ тыхъ 40 гусячихъ головъ не могла розчовпати такъ глубокои мудрости. Гриць стоявъ гордый, недостижимый. Ажъ нарештѣ бѣлый гусакъ здобувся на слово:

— „А баба галамага! А баба галамага!“ — скрикнувъ вѣнъ своимъ звѣнкимъ металичнымъ голосомъ, выпрямившия, пѣднѣвши високо голову и трепочучи крылами. А вѣдтакъ обертаючись до Гриця додавъ, немовъ щобы его ще бѣльше привстыдати:

— А кши, а кши!

Гриць бувъ зломаный, завстыданий. Гусакъ въ одной хвили перенявъ и повторивъ ту мудрѣсть, що коштувала его рѣкъ науки!

— Чому они его до школы не давали! — подумавъ собѣ Гриць и пѣгнавъ гуси на толоку.

О л о в е ц ь .

Прошу нѣякимъ свѣтомъ не думати, що се я розповѣдаю выдумку, або що напись на заголовку сеи повѣстки — яка небудь метафора. Нѣ, дѣло справдѣ йде о оловець, и то не цѣлый, а кусникъ, отъ такъ, возьмѣмо, три цалѣ завдовжки. Впрочѣмъ якъ хто скаже, що пѣвчетверта цаля, то такожь не пѣду зъ нимъ до вѣйта судитися. Але то знаю добре, що чотырохъ цалѣвъ завдовжки не державъ. Се мѣгъ бы я, якъ кажуть правники, „ствердити головою присягою“, або якъ кажуть нашѣ Ясеничане, „побожити и заскаритися, на чѣмъ свѣтъ стоить“. Пѣвчетверта цаля, не бѣльше, за-довгѣй бувъ герой сеи повѣстки. Хоть то лѣтъ тому чимало, якъ мы бачилися зъ нимъ послѣдний разъ (с. е. якъ я бачивъ ёго, бо вѣнъ своимъ затемперованымъ носикомъ хибажъ мѣгъ мене бачити? А при тѣмъ вѣнъ цѣлого пѣвтора дня лежавъ у моѣй школьнѣй торбѣ, пѣдъ книжками, достоту у тѣмъ кромѣшнѣй!). Щобы не збрехати, то буде тому не менче шѣснайцяти лѣтъ, — достаточный часъ, щобы забути й про якого щирога приятеля. А я не забудъ про него, про пѣвчетверта цаля за-

довгій кусникъ оловця, въ оправѣ темно-червоного дерева, шестигранный и політурований на жовто, зъ сръбною, выбитою написею „Mittel“ на тупѣмъ кѣнци; зъ другого кѣнца бувъ затемперований, не надто остро, а не надто й тупо, — саме тѣлько, кѣлько потрібно для сѣльського школяря.

Въ такѣмъ видѣ лежавъ вѣнь одного зимового поранку на снѣгу на подвѣрю лсеницької школы саме коло стежки, котру протоптали зъ рапа школярѣ. Се бувъ погѣдний, хорошій поранокъ. Морозъ потискавъ, мовъ скажений; у воздухѣ лѣтали малесенькѣ платочки снѣгу, зовсѣмъ прозѣрчастѣ, виднѣ тѣлько по блиску діаментовѣмъ, коли въ нихъ заломався сонячний промѣнь. Оловець не застрягъ у замерзлый, искристьй снѣгъ, а лежавъ зовсѣмъ на верха. Ёго жовта політура полискувалася до сонця, а сръбнѣ буквы „Mittel“ виднѣлися зъ далека. Певно котрыйсь школяръ, бѣжучи до школы загубивъ его. Вѣнь такъ и лежавъ, простягнувши свѣй чорный, заостреный носикъ до стѣни школы, немовъ силувався вказати кождому прохожому, що тамъ его належне мѣсце; немовъ просивъ своимъ сръбнымъ поглядомъ щоби его выняти зъ той хоть гарної але дуже холодної постелѣ и занести тамъ, до школы, вѣдки широко по селу розлягався гармидеръ хлопцѣвъ, ожидаючи пана професора.

Скажѣть же теперъ самѣ на совѣсть, що

бы вы зробили, якъ бы вамълучилося побачити такого Mittel'a и то въ подобномъ не зовсѣмъ для его „чина“ вѣдповѣднѣмъ положеню? Думаю, що 90% зъ васъ, не пѣдозрѣваючи въ нѣмъ героя не то повѣстки але навѣтъ газетярскои новинки або мизерного анонсу, пѣдняли бъ его и сховали по просту до кишенѣ. Прочѣй 10 % зачевно навѣтъ не схилились бы по него.

Я, признатися щиро, належавъ до тихъ 90%, с. в. не пѣдозрѣваючи нѣчого злого въ олѣвци, схилився по него и не маючи, нѣгде при тѣлѣ кишенѣ, вложивъ его до шкѣрянои торбы школярскои, въ котрѣй були мои книжки. Але що при тѣмъ було не зовсѣмъ звычайного, такъ се то, що я вельми утѣшився своею находкою. Я бувъ бѣдный сѣльскѣй хлопецъ и нѣколи ще на своимъ вѣцѣ не мавъ олѣвця, все мусѣвъ писати тимъ проклятуцимъ гусячимъ перомъ, котре такъ страшно капало, брызкало и порскало пѣдъ натискомъ мои руки. А теперъ, наразъ — я найшовъ оловець! Тай ще якѣй гарный! Правда, я бачивъ его тѣлько мелькомъ, ще якъ лежавъ на снѣгу, бо вѣдтакъ, ухопивши его въ руку, я швидко шусьнувъ его до торбы, немовъ боячися, щобъ сонце, котре такъ ясно свѣтило, не выкрато его зъ мои руки. А ще друга цѣкава штука при цѣлѣй тѣй операцѣи була та, що менѣ й черезъ голову не перейшло, чтобы котрый школяръ мѣгъ бувъ

его згубити, — чуєте, — ані через голову мені не перейшло! Де, де, де! Котрий ту въ насъ школяръ губить оловцѣ! То мусѣвъ Богъ-зна якійсь незнакомый панъ приѣздити до профессора, — ну, певно то вінъ якимось дивнымъ способомъ згубивъ той оловець. А може то бувъ жидъ гендляръ, котрому профессоръ торокъ продавъ корову, може бути, що сей оловець лежавъ ту ще вѣдъ торокъ а нѣхто его бѣдного не видѣвъ. А може вінъ упавъ въ ночи зъ неба вразъ изъ снѣгомъ. Аджежь бабуня казали, що неразъ жабы падаютъ зъ неба; чомужь бы й оловцѣ не мали падати? Такъ мѣркувавъ я йдучи черезъ подвѣрв до школы. Щожь, хіба шестилѣтньому хлопцеві не вѣльно такъ мѣркувати? А впрочѣмъ — нѣ! Мені дуже подобався той оловець. Я державъ руку въ торбѣ, а вінъ бувъ у моїй руцѣ, я обертавъ его гранками сюды й туды, старався угадати его грубѣсть, вѣдновити передъ своїми очима его стать, однимъ словомъ, моя фантазія, мовъ мотыль коло цвѣта, невпинно крутилася и шибала коло оловця. Вона насплю вѣдганяла всяку думку, що оловець мѣгъ належати до котрого школяря, и що, значить, мені прийдеться вѣддати его назадъ властителеви.

Въ клясѣ повно вже було школярѣвъ. Деякі сидѣли въ лавкахъ и бубонѣли завдану лекцію, хвиля вѣдъ хвилѣ болзко позираючи на дверѣ, чи не йде профессоръ. Другі, смѣ-

лѣйшій, ходили по клясѣ, билися, тручалися по-межи лавками, мазали рѣжнї дива крейдою на таблицѣ и стирали ихъ вѣдтакъ швидко намоченою шматою, котра служила замѣсь губки. За оловцемъ нѣхто не пытавъ. То мене дуже радувало, и я швиденько, немовъ крадькома, шусьнувъ у другу лавку и сѣвъ на свое звичайне мѣсце. Выймаючи книжку, потрібну для слѣдуючої години, я почувъ у торбѣ брязкъ оловця о шкѣру и весь затремтѣвъ; не знаю, чи зъ радости, чи зъ якогось неясної трѣвоги.

Ось и профессоръ прийшовъ, почалася наука. Нѣчого! Ось и година минула, профессоръ вийшовъ, крикъ и гомѣнъ почався по давньому, про оловець нѣхто й слова не каже. Я сиджу, оглядаюсь довкола и тремчу, мовъ злодѣй надъ краденимъ добромъ, боячись, що ось-ось надѣйде хтось и зажадає вѣдъ мене оловця.

Але нѣхто не жадає оловця. Школярѣ ходять и учаться, сваволять и товчуться по давньому.

Степанъ Леськѣвъ, мѣй добрый знакомый, наближуєсь до мене.

— Овъ, ты видно нынѣ рахункѣвъ не вмѣешь; то то будешь у шкѣру бравъ! А ще якъ менѣ скаже профессоръ бити, ну, майся гараздъ небоже!

Що за збыточникъ, той Степанъ! Вѣнъ знає, що рахунки — моя слаба сторона и любить неразъ подроцитися зъ мною. Але я знаю добре, що вѣнъ такой жартомъ говорить; впро-

чѣмъ нынѣ не боюся професора, бо я рахункѣвъ (писати цифры до 100) навчився. О, ще й якъ навчився! А хто вчора цѣлый день писавъ пальцемъ цифры по шибакъ вѣконъ, покритыхъ густою росою?

— Ну, ну, — не дуже ты журися моими рахунками, — вѣдповѣвъ я Степанови. Уважай лишъ, абысь самъ не дѣставъ въ шкѣру!

Диво дивне, бѣгме, що диво! Я хотѣвъ вѣдповѣсти Степанови такожь жартомъ, зъ усмѣхомъ, ласкаво, — а вѣдповѣвъ якось такъ злобно, грызко, такимъ понуримъ голосомъ, що ажъ самому стало погано! Ба, я чувъ навѣтъ, якъ цѣле мое лице налилося кровю. Степанъ стоявъ хвилию передо мною и не кажучи нѣчого бѣльше, дивився на мене зачудуванымъ поглядомъ, а далѣй вѣдѣйшовъ, видимо засмученый тымъ, що вразивъ мене своимъ жартомъ. Вѣнъ такъ мене любивъ, той лагѣдний, тихій, услужливый и добрый хлопчина! За що я такъ грызко вѣдповѣвъ ему? За що засмутивъ его? Вѣнъ же-жь говоривъ до мене жартомъ, и я не мавъ нѣякои причины гнѣватися на него!

Такі мысли шибли менѣ черезъ голову, коли Степанъ пѣшовъ и мовчкомъ сѣвъ у свою лавку. То бувъ невеличкій русявый хлопчина осьмилѣтокъ. Его батько, бѣдний селянинъ, бувъ сусѣдъ моего вуйка, у котрого я живъ, то жъ и оба мы, хлопцѣ, товаришували разъ у-разъ зъ собою. Степанѣвъ батько давнѣйше, ка-

жуть, бувъ богатый чоловѣкъ, але великій огонь та всѣлякѣ другѣ нещастя зруйнували его господарство. Вѣнъ бувъ высокій, сильный, мужчина, зъ понуримъ лицемъ, разъ-у-разъ схиленнымъ въ землю, и грубымъ рѣзкимъ голосомъ. Я мимовѣльно якось боявся его и вважавъ жорстокимъ чоловѣкомъ. За то малый Степанъ весь удався въ матѣрь, тиху, лагѣдну жѣнку зъ ладнымъ ще, добродушнымъ лицемъ и ясными, сивавыми очима. Томуто неразъ, стоячи за плотомъ на пастѣвнику, нѣдстерѣгавъ я, поки старый Леськѣвъ выйде зъ хаты, щобъ бодай на хвилию забѣгти до Степана, побавитися зъ нимъ. Правда, мы неразъ и сварилися, якъ звычайно дѣти, але нѣколи не надовго. Я, горячѣйшій до сварки а то й до бѣйки, звѣчайно першій бувъ и до перепросинъ — а Степанъ, усе однаковый, усмѣхався такъ любо, немовъ хотѣвъ сказати:

— А видишь, — я то давно знавъ, що ты не выдержишь безъ мене!

Але теперъ, пощо я теперъ розгнѣвався на Степана? Та нѣ, я чувъ добре, що я зовсѣмъ навѣтъ не розгнѣвався на него! Противно, его жалѣбный, сумный поглядъ болѣвъ мене якось, вертѣвъ у моѣй дѣтнячѣй груди. Я встыдався чогось, самъ не знаючи чого, и забувъ про оловець. Ажъ коли вражѣня остигли и проминули, и передъ собою побачивъ я торбу, въ котрѣй моѣ нервы немовъ чули зъ далека дотыкъ

олбвця, тодѣ зновъ моя фантазія вернула назадъ до того предмету и за хвилию про Степана и его сумный поглядъ я забувъ зовсѣмъ.

Зновъ увѣйшовъ профессоръ, почалася година наукова и поволѣ проминула; про оловець нѣхто нѣ пары зъ усть.

Третья година мали бути рахунки. Тота висока и страшна наука вѣдбувалася такимъ способомъ, що профессоръ выкликувавъ одного до таблицъ, казавъ ему тамъ писати крейдою цифры, а всѣ прочі хлопцѣ мусѣли тѣ самі цифры писати на своихъ зошитахъ. Профессоръ разъ у разъ ходивъ коло лавокъ, заглядаючи то ту, то тамъ до зошитѣвъ, чи всѣ пишуть и чи такъ пишуть, якъ належиться.

Передъ рахунковою годиною почувъ я въ послѣдній лавцѣ, въ котрій сидѣвъ Степанъ, якійсь гамбръ, якійсь трѣвожнѣ, уривані пытаня и вѣдповѣди, але за гаморомъ не мѣгъ розѣбрати, що се таке. Але все таки мене щось тѣкнуло, якійсь несупокѣй заворушився въ менѣ. Я подумавъ собѣ: не буду теперъ выимати олбвця, буду писавъ, якъ звычайно, перомъ, хоть и якъ менѣ воно обридло.

Ось и профессоръ увѣйшовъ. Вѣдохнувши хвилину при столѣ, вѣнъ вставъ и выкликавъ мене до таблицъ. Я выйшовъ заляканный, тремтячій, бо въ загалѣ писане чи то циферъ чи буквъ, було для мене твердымъ горѣхомъ: всякѣ знаки зъ пѣдъ моихъ рукъ выходили

кривій, гачковатій, розлвзлї, такъ що звичайно подавали на старый плбть, въ котрбмъ кождый кблъ стремить у иншїй ббкъ а хворостпны пбв-перечнї стремлять самї къ собв, не можучи здыбатися зъ колами. Але що було робити: выкликавъ професоръ, треба йти. Я ставъ коло таблиць, взявъ у праву руку шмату а въ лвву крейду.

— 35! — крикнувъ професоръ и озирнувся на мене. — Ахъ, ты тумане, а ты якъ крейду держишь? Лввкутомъ будешь писати, га!

Я перемвнивъ нещасливї знаряды премудрости въ обохъ рукахъ, вбдтакъ пбдвввъ праву, якъ мбгъ до горы и ледво дбставъ до половины таблиць Завдане, написати на таблиць цифру 35, було дуже трудне, бо приходилося писати самї „скрутилї“ цифры. Вчора, вправляючися пальцемъ на шпбахъ въ писаню циферъ, а довго думавъ, якъ бы то воно написати тоту прокляту трбйку, щобы вв зладити таку кругленьку и зъ такимъ зубчикомъ на серединь Запытати не було кого, отъ я й рвшивъ писати вв зъ середины вбдъ зубчика, потягнути вбдси насампередъ горвшный, а вбдтакъ долвшный каблучокъ. Такъ я й навчився писати дома, такъ само взявся й теперъ дрожачою рукою млзгуляти на таблиць. А ту ще, якъ на нещасте, рука дриголить, сила, котрой й такъ не було много, десь мовъ замерзла, такъ що хоть и якъ мучуся тиснучи крей-

ду до таблицъ, то проклятущїи штрихи все виходять такїи худїи та тонкїи, що ледво ихъ видно. Зъ тяжкою бѣдою я намалювавъ трѣйку.

— А що, вже? — кричить профессоръ и обертається до мене.

— Ще... ще нѣ, вѣдповѣдаю я и обливаючись холоднымъ потомъ берусь писати 5, розумѣється, зновъ пѣсля власной методы, с. е. зачинаючи зъ долпны.

— Що, що, що? — скрикнувъ профессоръ и прибѣгъ ближе до мене, — якъ ты пишешъ, якъ?

Я мовчавъ. Дрожача рука дотягала штриха на таблицѣ. Пятка подабала радше на 7, нѣжь на круглочереве, гребенясте 5.

— Ахъ ты поросяча почеревнио! (звычайный титуль, якимъ профессоръ именувавъ школярѣвъ), — то ты не знаешъ, якъ пишеться 5?

И не ждучи вѣдповѣди на се питане, профессоръ одною рукою захопивъ зъ столика широку лѣнїю, а другою мою руку, зъ котрой вылетѣла крейда, и голосный ляскъ розлѣгся по класѣ. Долоня налилася кровю и стала якась нѣбы грубша, а пѣдъ шкѣброю немовъ мурашки забѣгали. Я, зъ малу твердый на бѣль, не заплакавъ, тѣлько скривився.

— То ты не знаешъ, якъ 5 писати? Не вѣдѣвсь, якъ я писавъ? А диви, якъ пишешъ 5, — отъ такъ — и панъ профессоръ хопивъ крейду и зъ розмахомъ напцсавъ на самъ передъ на

таблиці величезну п'ятку, а в'одтакъ на моїмъ лиці такужъ саму (може не таку правильну и виразну) величезну п'ятку.

— Пиши далѣй, — крикнувъ до мене, — 48!

Я взявъ крейду и почавъ писати. Професоръ дивився ще хвилию. Чв'орка вдоволила его и в'онъ п'ошовъ зновъ м'ѣжъ лавки.

— Чому не пишете? крикнувъ в'онъ гр'озно до хлопц'ѣвъ, котрї на п'овъ зъ усм'ѣхомъ, а на п'овъ зъ лякомъ дивилися на те, що д'ѣялося при таблиці. На крикъ професора вс'ѣ голови похилилися до долу, мовъ жито в'одъ в'ѣтру похиляє до долу пристигаюче, важке колосе.

— А ты старосто якъ 3 написавъ? — пытає професоръ одного.

Зам'ѣць в'одпов'ѣди, зам'ѣсть поясненя ляскъ ленѣєю по лап'ѣ.

— А то що на верха, надъ 5? — пытає другого.

— Капнуло зъ пера.

Зновъ ляскъ ленѣєю по лап'ѣ.

— А ты, свату, чому не пишешъ? — пытає трет'єго.

— Та я, про... прошу пана професора... чути кр'озъ сл'ѣзы голосъ Степана Леськового.

— Що? — кричить професоръ гн'ѣвно.

— Я десь оловець загубивъ.

Въ т'ой хвили зъ моєи руки, не знати чому, выпала крейда. Кажу ще разъ: не знати чому, бо я бувъ певний, що оловець, лежачій теперъ

супокѣйно въ моѣй торбѣ, не бувъ Степанѣвъ. Нѣякимъ свѣтомъ! А прецѣнь при тыхъ его словахъ я такъ запудився, рука моя такъ затрептѣла, що крейда, мовъ слижь, выховзла зъ моихъ рукъ. Щасте мое, що завдана цифра була вже написана, теперъ я не змѣгъ бы бувъ ея написати.

— Такъ, — крикнувъ профессоръ, — загубивъ! Постѣй-но ты, навчу я тебе!

Чого властиво хотѣвъ профессоръ навчити Степана, Господь знае. Мы, школярѣ, знали лишь тѣлько, що профессоръ два дни тому дуже сварився зъ Степановымъ батькомъ и видимо лишень притоки шукавъ, щобы за вѣтця помститися на хлопцеви; а крѣмъ того мы бачили що нынѣ профессоръ троха дяный, и що, значить, безъ бѣйки не обѣдеться.

— Маршъ на середину! — крикнувъ вѣнь до Степана Бѣдный хлопецъ, видко, знавъ, що его жде и не швидко рушався; профессоръ вхопивъ его за довге, бѣляве волосе и выволѣкъ на середину.

— Ту стѣй! А ты — обертаючись до мене — написавъ вже?

— Написавъ.

— Сѣдай! А ты йди до таблицѣ!

При тыхъ словахъ профессоръ штуркнувъ Степана. Я лекше якось вѣдохнувъ, разъ тому, що самъ сидѣвъ на беспечнѣмъ мѣсци, а по друге тому, що-мъ собѣ думавъ, що чень вже

Степанови не буде нічого за оловець, коли его професоръ по́славъ до таблиць, — бо те знавъ я, що Степанъ писати вмѣе. Тільки чуючи, якимъ гнѣвнымъ голосомъ диктувавъ професоръ Степанови цифры, якъ лютився видячи, що Степанъ пише добре, я чогось боявся. Менѣ було такъ тяжко, немовъ щось шептало менѣ въ нутрѣ, що коли буде що злого Степанови за оловець, то въ тѣмъ буде й моя вина. Якимъ способомъ такій дивній гадки сплелися въ моѣй головѣ, не знаю, але те тільки певно, що я тремтѣвъ, мовъ трепетовый листъ.

Степанъ пише цифры и пише, вже записавъ цѣлу таблицю, професоръ разъ-у-разъ дивиться на него, щобы зловити его на чѣмъ небудь, але годѣ.

— Досыть! кричить вѣнь, — а теперъ лягай!

— Та за що, прошу пана професора, — обзывается Степанъ.

— Що? За що? Ты ще пытаешь? Заразъ лягай!

Мене щось немовъ за горло стисло, коли почувъ я тѣ слова. Професоръ шукае рѣзки въ остатнѣй лавцѣ, а бѣдный Степанъ, блѣдый, дрожацій стоить при таблицѣ и мене шмату въ рукахъ.

— Та за що мене панъ професоръ хочуть бити? слытавъ ще разъ Степанъ крѣзь слѣзы видячи приближающогося професора зъ рѣзкою въ руцѣ.

— Лягай! крикнувъ, и не ждучи далѣй вхопивъ Степана за волосе, перевернувъ его на крѣсло и почавъ що силы швякати рѣзкою. Степанъ закричавъ зъ болю, але крикъ, бачиться, тѣлько дужше дразнивъ опянѣлого профессора.

— Абы-сь знавъ на другій разъ якъ оловцѣ губити! — кричавъ вѣнъ задыханымъ, урыванымъ голосомъ, и рѣзка ще сильнѣйше засвістала, оперѣзуючи тѣло бѣдного Степана.

Що дѣялося зѣ мною въ тѣй довгѣй, страшно важкѣй хвили? Перша думка, яка мигомъ шибнула менѣ черезъ голову, була — встати и сказати, що я всему вина, що Степанѣвъ оловець у мене, що я найшовъ его и не вѣддавъ Степанови. Але страхъ передъ свищучою рѣзкою насилу придавивъ мене до мѣсяця, спутавъ мѣй языкъ, стиснувъ горло мовъ зелѣзными клѣщами. Крикъ Степана прошибавъ менѣ груди. Холодный пѣтъ обливъ мене цѣлого, я wyraдно чувъ бѣль, острый бѣль вѣдъ рѣзки, чувъ его на цѣлѣмъ тѣлѣ и такъ живо, що всѣ мои мускулы мимоволѣ корчилися и тремтѣли, а въ горлѣ щось заклипало голосно, на цѣлу клясу. Але трѣвога обдала всѣхъ такою мертвотою, що помимо гробовой тишѣ нѣхто въ клясѣ не чувъ мого хлипаня.

А профессоръ ще не перестававъ бити! Вже бѣдный Степанъ охрыпъ, лице его посинѣло зъ натуги, пальцѣ судорожно впилися въ профе-

сорові колѣна, ноги кидался въ воздухъ, але рѣзка не переставала свистѣти въ воздухъ, а кождый еи свистъ, кождый ляскъ на грубу полотняну сорочку Степана стрясавъ и здавлювавъ трийцять дитнячихъ серць у клясѣ, вытискавъ новый крикъ болю и розпуки зъ грудей Степана. Я не тямлю вже — охъ, и пригадувати не хочу! що дѣялося въ менѣ пѣдчасъ тыхъ страшенихъ хвиль, якій чутя перелѣтали по моѣмъ тѣлѣ, якій бѣль проникавъ мой суставы, якій мысли шибали по головѣ. Та нѣ, — мыслей не було пѣякихъ! Я сидѣвъ холодный, задубѣлый, мовъ камѣнь! И теперъ ще, по шѣснайцяти лѣтахъ, коли нагадую ту хвилю, бачиться менѣ, що та хвиля на довгій часъ оголомшила мене, мовъ ударъ каменемъ по тѣмю, и що будь такихъ хвиль богато въ моѣмъ дитинствѣ, зъ мене вийшовъ бы такій самый туманъ, якъ тѣ, котрыхъ бачимо сотки въ кождѣй низшѣй школѣ нашего краю, якъ тѣ нещасливѣ, забитѣ фѣзично и духово дѣти, котрыхъ нервы вѣдъ маленьку притупили страшнѣ, огиднѣ сцены, а голову вѣдъ шести лѣтъ задурила професорска дисциплѣна.

Въ кѣнци стихъ свистъ рѣзки. Професоръ выпустивъ Степана, а той, безспельный, змученый, безъ духу покотился на помѣсть. Професоръ, червоный, мовъ буракъ, кинувъ рѣзку и сѣвъ на крѣсло, зъ котрого ино що скотился Степанъ. Хвилю вѣддыхавъ, не кажучи й слова.

Въ цѣлѣй клясѣ було тихо, мертво, сумно. Чутти було лишень, якъ хрипѣвъ бѣдний хлопець, судорожно хлипаючи.

— Не встанешъ ты? — прошепотѣвъ профессоръ, копаючи его ногою въ бѣкъ.

Степанъ по хвили ледво-ледво пѣдвѣвся на ноги и ставъ, держачися рукою лавки

— Маршь на мѣсце! А знай, якъ на другій разъ олѣвцѣ губити!

Степанъ пѣшовъ на мѣсце. Въ клясѣ зновъ стало тихо. Профессоръ, видимо протверезився троха и почувъ, що лихо зробивъ, збивши такъ хлоцця. Вѣнъ знавъ, що зъ Леськовымъ зачѣпатися не добре. Думки про се ще гѣрше дразили его и вѣнъ, схопившися, почавъ мовчкомъ бѣгати по клясѣ, важко сапаючи.

— А, драбы, розбѣйники! — крикнувъ у ходѣ, не знати, чи до насъ, дѣтей, чи до не-присутныхъ ясеницкихъ громадянъ.

Зновъ довгу хвилю бѣгае профессоръ по клясѣ, зновъ сапае и воркоче щось пѣдъ носомъ, а далѣй обертається до насъ и кричить:

— До дому!

Але й се, звычайно дуже чудодѣйне слово, звѣщаюче намъ бодай на день увѣльнене вѣдъ ваготы школьной премудрости, теперъ немовъ до глухихъ було сказане. Трѣвога и непевнѣсть приголомшили всѣхъ школярѣвъ и вѣдобрали имъ чуття. Треба було ажъ другого, голоснѣй-

шого выкрику профессора, щобъ усѣ встали до молитвы.

Коли по молитвѣ школярѣ рушилися зъ лавокъ и почали выходить зъ класы, то дѣялося се безъ звычайного шуму и товкѣтнѣ; всѣ йшли звѣльна, боязко позираючи на профессора, що стоявъ при столику, поки всѣ хлопцѣ не выйшли. Каждый чувся якось немовъ придавленный Степанъ ишовъ хлипаючи, а коли вже коло дверей позирнувъ на профессора, той погрозивъ ему кулакомъ Я йшовъ майже самый послѣдний, ледво переступаючи ногами, я боявся и встыдався чогось такъ страшно, що радъ бы бувъ въ тѣй хвили запастися пѣдъ землю. Не знаю, хибя розбѣйникъ по сповненѣмъ убѣйствѣ чув такую ваготу на серцю, яку я чувъ тодѣ. Особливо на Степана бувъ бы я въ тѣй хвили не поглянувъ за жаднѣй грошѣ. Я такъ живо представлявъ собѣ его бѣль, — нѣ, я терпѣвъ не меншь его, — а ту ще той проклятый внутрѣшний голосъ, котрый разъ у разъ шептавъ менѣ, що вѣнъ черезъ мене терпѣвъ, що оловець его! Такъ, теперь уже выразно щось говорило менѣ, що то его оловець я найшовъ! И що бы бачиться, на такѣй способѣ прирѣднѣйше, якъ пѣти теперь до него и вѣддати ему згубу? Чи не ще! Та нѣ! Природно воно выдѣється, але менѣ тодѣ, доразу прибитому страхомъ, жалемъ и встыдомъ, було зовсѣмъ невозможно се зробити. И не то, щобъ теперь

ще я бажавъ заховати той оловець для себе, — де тамъ! Вѣнъ теперъ важивъ мовъ камѣнь у моѣй торбѣ, пѣкъ мою руку зъ далеку, — я теперъ нѣякимъ свѣтомъ не бувъ бы дѣткнувся его, не бувъ бы поглянувъ на него! Ще якъ бы хто бувъ силою вырвавъ у мене торбу и вытрясъ зъ неѣ все, такъ, щобы й оловець выпавъ, а Степанъ вѣдтакъ мѣгъ его взяти, — ахъ, якъ бы я бувъ радувався такимъ случаемъ! Але такъ не сталося, — та й не до того було школярамъ.

Скоро лишъ зъ клѣсы та зъ професорского подвѣря, всѣ обступили ще хлипающого Степана и почали его розпытувати, якъ и де загубивъ вѣнъ оловець, якій то бувъ оловець; деякїй голосно вѣдказували на професора, другїй жалували Степана и говорили ему, щобы конче пожалувався татуневи.

— Або я-а знаю, де я за-агубивъ, — хлипавъ Степанъ. Але що менѣ теперъ та-атуньо скажуть! Ино що менѣ поза-авчора купили въ мѣстѣ, а я-а загубивъ. Ой ой-ой! — заплакавъ бѣдный хлопець, котрый боявся вѣтця не менше, якъ професора

— Та не плачь, дурный, не бѣйся, — потѣшали хлопцѣ, хотъ певно нѣ оденъ зъ нихъ не радъ бы бувъ бути въ Степановѣй шкѣрѣ.

— Ага, не пла-ачь! — вѣдповѣвъ сумно Степанъ. Та вони мене забють за оловець! Шѣсть брейцарѣвъ, кажутъ, заплатили за него въ мѣ-

ств. А якъ менѣ, кажутъ, де загубишь, то шкѡра не твоя, чуешь!.. Ой, ой, ой!..

Я не мѡгъ слухати тои бесѣды. Кожде Степанове слово кололо мене, мовъ бодяки Я побѣгъ швидко до дому, весь дрожащій, блѣдый и задыханый.

— О, ты вже певно десь бився зъ хлопчисками! — крикнула при мѡвѣ входѣ на мене тѣтка, — що такій приходишь задыханый, якъ той песь гѡнчій! Ахъ, ты драбе якійсь, неpotrѣбе, нездаро, нуждо якась несосвѣтенна!

Тѣтка була ще дѣвчина дваццяти кѡлькохъ лѣтъ вѣку. Вона була „дуже добра“, — бодай се можна сказати про ея языкъ, котрый не любивъ нѣколи „дармо хлѣбъ ѣсти“ и котрому нѣколи слѡвъ не хибло.

Я повѣсивъ торбу зъ книжками на кульцѣ и сѣвъ ѣсти, не кажучи й слова. Попоѣвши, я сѣвъ коло стола и взявъ книжку, не по то, щобы вчитися, що тамъ на завтра було завдано; — де менѣ було до вчєня! Я сидѣвъ надъ книжкою, мовъ пень и сотый разъ прочитувавъ усе одий и тй самй слова, не тямлячи, що читаю и до чого се йде. Я силувався не думати про Степана, про професора, про старого Лєськового, але ихъ лица разъ у разъ сунулися менѣ на думку, проймали мене холодомъ, грызли и непокоили, мовъ грѣшника згадки про давнй проступки. Я такъ бажавъ, щобы разъ наставъ вечѣръ, але вечѣръ, мовъ заклятый, не прихо-

дивъ. Я боявся поглянути на торбу зъ олѡвцемъ, немовъ се була не торба, а страшна нора, и не оловець, а гадина.

Якъ я перемучився, поки наставъ вечѣръ, не буду розказувати. Якѣ страшнѣ сны снилися менѣ въ ночи, якъ я кричавъ, утѣкавъ нѣбы, ховався, якъ за мною бѣгали та лѣтали ящѣрки зъ острою мордою и зъ великимъ написомъ „Mittel“ на хребтѣ, якъ мене кололо терне зъ жовтою блискуючою корою и зъ шестигранними кѡльцями, затемпероваными при кѡнци, — се такожь нехай тоне въ криницѣ забутя. Досыть того, що вставши рано я бувъ мовъ збитый або звареный у поливанницѣ, а тѣтка въ додатку насварила на мене, що я усю нѡчь метався та верещавъ, не даючи ѣй спати.

Рано, закимъ ще я пѡшовъ до школы, вуйко приходитъ изъ села и скинувши грубѣ, суконой рукавицѣ зъ рукъ зачинае розповѣдати про рѡжнѣ сельскѣ новины.

— А за що то вчера професоръ такъ Леськового Степана збивъ? — пытае вуйко наразѣ мене. Те пытане страшно перепудило мене, немовъ бы мене хто окропомъ обѡллявъ.

— Та .. та .. та .., каже, що десь за... за.. за...

— Що ты, говори ти не вмѣнешь, чи що? — крикнула зъ боку тѣтка. — Ну, та що тамъ такого сталося изъ Степаномъ, запытала вуйка.

— Та такъ вамъ его вчера професоръ збивъ

за якійсь оловець, що ледво живий прилѣзь до дому.

— Та за якій оловець?

— А во, — купивъ ему отецъ у понедѣлокъ оловець, а вѣнь вчора загубивъ. Професоръ п'яний, тай нужь хлопця бити, кѣбы вѣнь тому що виненъ. Чуєте, ледво бѣдний хлопчиско до дому долѣзь. А ту ще, прийшовъ та повѣдає, а старый медвѣдь сказився та бий дитину! За волося, та пѣдь ноги та обцасами!.. Господи! Стара въ плачь та въ крикъ. хлопець умлѣвъ, ледво водою вѣдѣлляли, теперъ, кажуть, лежить, рушитись не може! Що то, такъ дитину скарувати!..

Ще вуйко не скѣпчивъ, коли я розплакався въ голосъ и перервавъ его бесѣду.

— А тобѣ що? — спытавъ вуйко зачудуваный.

— Чи ты вдурѣвъ, хлопче, чи що? — крикнула тѣтка.

— Я... я... я.. — пролепотѣвъ я плачучи, але хлипцане не дало менѣ докѣнчити бесѣды.

— Ну що, що, кажи! — промовивъ вуйко ласкаво.

— Я... найшовъ. Сте..панѣвъ оловець!

— Найшовъ? Де? коли?

— Вчора, передъ школою на снѣгу, проговоривъ я вже смѣлѣйше.

— Ну, и чому жь ты не вѣддавъ Степанови?

— Я не знавъ, що то его, — а вѣнь не допытувався.

— А потому, по школь?

— Я.. я боявзя.

— Боявзя? Та якого дѣдька лабатого? — спытала тѣтка, але я не вѣдповѣвъ нѣчого на те пытане.

— Ну, и де жь той оловець?

— Та въ торбѣ.

Вуйко зазирнувъ до торбы и выйнявъ несчастливый оловець. Я не смѣвъ позирнути на него.

— Ну, дивѣться, люде добрї, — тай за таку дурницю такъ хлопця збили; пощезали бы оденъ зъ другимъ!

Вуйко сплюнувъ и выйшовъ, узявши оловець зъ собою. Мене тѣтка выпхнула до школы. Я ще хлипавъ по дорозѣ, а слѣзы текли менѣ мимо волѣ долѣвъ лицемъ, хочъ на душѣ стало менѣ далеко лекше.

Того дня и цѣлый слѣдуючїй тыждень Степанъ не приходивъ до школы, лежавъ слабый. Ба, на другїй тыждень заслабъ щось напруго й професоръ; — вуйко догадувався, що певно его старый Леськѣвъ мусѣвъ добре „обломити“. Чи воно такъ було, чи нѣ, того я нѣколи докладно не дѣзнався, — досыть того, що Степана я пѣсля того не бачивъ цѣлї двѣ недѣлѣ. Ахъ, якъ я теперъ боявзя зъ нимъ здыбатись! Якъ часто я бачивъ въ неспокоїныхъ снахъ

его добре, тихе лице, сине ще вѣдъ побоѣвъ, зболѣле и марне, — якимъ важкимъ докоромъ глядѣли на мене его сивѣ, добродушнѣ очи! Але коли я побачився зъ нимъ, коли почувъ его голосъ, то всѣ муки, весь неспокоѣй перебутого дня немовъ вѣдживъ однимъ разомъ у моѣй душѣ, — але тѣлько на хвилю. Степанъ теперъ бувъ уже здоровъ и веселый по давньому, заговоривъ до мене добродушно, мовъ нѣчого й не було мѣжъ нами; про оловець анѣ споминки. Чи вѣднѣ не знавъ о тѣмъ, що я мавъ его оловець у себе и ставъ причиною его болю? Не знаю. Досыть того, що нѣколи вѣдтакъ про оловець мѣжъ нами не було бесѣды.

„Schön-Schreiben“.

Въ обширній другій класѣ нормальной школы отцѣвъ Василянъ въ Дрогобичи тихо хочь макъ свѣй. Наближае ся година „красного писаня“, страшна для всѣхъ не самымъ предметомъ, якъ радше особою учителя. Въ Василянскій школѣ на всѣ предметы учитель — самі отцове, а тѣлько для науки писаня они наняли собѣ свѣтского чоловѣка, якогось бывшого економа чи наставника, пана Валька. Пану Валькови ще й доси здаеся, що вѣнъ економъ; хочь зъ нагайкою ходити теперь не выпадае, але все таки не помѣтуеся хочь тростѣвки и нѣколи не занедбуе робити зъ нею вѣдповѣдного ужитку. Очевидна рѣчь, що дѣти, пѣддані хочбы тѣлько на годину власти такого учителя, дрожать напередъ и „красне писане“ есть для нихъ наибѣольшою мукою.

Малый Миронъ оденъ сидитъ спокойный, майже веселый въ лавцѣ. Вѣнъ дивуеся, чому се наразъ такъ тихо стало въ класѣ, коли оденъ смѣльчакъ, высланный на коритарь на звѣдины, вбѣгъ до класы и крикнувъ: „Валько прийшовъ!“ Въ тѣй самій хвили тихо стало въ класѣ. Малый Миронъ не знае ще пана Валька.

Вѣнъ ино що прийшовъ изъ сельской школы, батько записавъ его до другой нормальной класы у отцѣвъ Василянъ, и инѣ першій день школы. И хоть на селѣ вѣнъ въ писаню бувъ дуже слабый, не умѣвъ нѣ пера належито взяти въ руку, нѣ вывести гладко та рѣвно одного „штриха“, — то все таки вѣнъ дитина, не ему журитися напередъ тымъ, чого ще не знае. Вѣнъ здивувався, чому се наразъ такъ тихо стало, але о причину не смѣвъ допытуватися нѣкого зъ своихъ сусѣдѣвъ — вѣнъ же зъ ними доси дуже мало знакомый. Тай впрочѣмъ его се и не богато обходило. Середъ той, для другихъ страшной и трѣвожной тишѣ, вѣнъ тымъ выгѣднѣйше вѣддався майлюбѣйшому занятю — думкамъ о своѣй рѣднѣй сторонѣ. Не можъ сказати, щобы вѣнъ туживъ за нею: вѣнъ знавъ, що що понедѣлка побачить и батька и матѣрь. Вѣнъ тѣлько думавъ собѣ, якъ то гарно буде, якъ колись, лѣтомъ, приѣде до дому, буде мѣгъ зновъ свобѣдно бѣгати по паствѣникахъ, сидѣти надъ рѣчкою або бродити по нѣй за ковблями; се були думки радше веселѣ, яснѣ, блискучѣ, а не тужнѣ, не жалѣбнѣ. Малай Миронъ роскошно нирявъ въ тѣй красотѣ природы, що розцвѣтала въ его уявѣ середъ сѣрыхъ, холодныхъ стѣнъ Василянської школы, и не думавъ о погрозѣ, що наближалася надъ класу.

— Ба, а ты собѣ чому не прилагодишь

скриптуры до писаня? — зачытавъ стиха оденъ сусѣдъ Мирона, стусаючи его пѣдъ бѣкъ.

— Га? — вѣдповѣвъ Миронъ, немило збудженный зъ своего золотого сну.

— Скриптуры приладъ до писаня! — повторивъ товаришь и показавъ Миронови, якъ покласти скриптуры, якъ каламаръ и перо, пѣсля припсебѣвъ пана Валька.

— Иде вже, иде вже! — пронѣсея шепѣтъ по клясѣ, мовъ при приближеню якого грѣзного царя, коли на коритарѣ роздалися кроки учителя „красного писаня“. Швидко затымъ отворилѣся дверѣ клясы и Валько вѣйшовъ. Миронъ позирнувъ на него. Учитель своею подобою зовсѣмъ на пригадувавъ нѣякого царя. Се бувъ середного росту чоловѣчокъ, зъ коротко обстриженымъ волосемъ на круглѣй баранячѣй головѣ, зъ рудыми, короткими вусами и рудою испаньскою борѣдкою. Его широке лице и широкѣ, мѣцно розвиненѣ вилицѣ вразѣ изъ великими, на боки повѣдгинаными ушима надавали ему выразѣ тупой упертости и — мясоѣдности. Невеличкѣ жабячѣ очѣ сидѣли глубоко въ ямкахъ и блымали вѣдтамъ якое злобно та неприязно.

— Ано! — крикнувъ вѣнѣ грѣзно, зачпнивши за собою дверѣ клясы и помахуючи тростиновою, выгинчастою паличкою. И вѣдъ того крику, немовъ вѣдъ вѣтру хмарной лѣтної днини хилѣся разомъ колосе жита, такъ само

похилилися до долу головы вѣсѣмдесяти пяти школярѣвъ надъ писемными, сино та червоно полиніёваными скриптурами. Въ рудѣ у кожного школяря тремтѣло перо. Оденъ тѣлько малый Миронъ, що ще не знавъ Вальковой вдачѣ, сидѣвъ обернений лицемъ до клясы и вдивлявъ ся въ нового учителя.

— А ты що? — крикнувъ вызвѣрившись на него Валько и прямо направивъ кроки до него.

Малый Миронъ такъ и остовпѣвъ зъ наглого перецолоху. Вѣнъ якимсь несвѣдомымъ порывомъ обернувся и зложивъ свое тѣло въ таке положене, въ якѣмъ уже зъ минуту трепещали его товаришѣ.

Валько взявъ въ руку крейду, приступивъ до таблицѣ, розмахнувся и почавъ писати. Зъ разу писавъ тѣлько буквы, малі и великі, самогласні и суголосні, безъ нѣякого впрочѣмъ значѣня. Але далѣй-далѣй дѣйшовъ и до слѣвъ, а въ кѣнци и до цѣлыхъ речень, якъ на примѣръ: „Богъ сотворивъ свѣтъ“, „Чоловѣкъ мае двѣ руки“, „Земля мати наша“. Вычерпавши такимъ способомъ свою мудрѣсть, показавши достаточно свое знане красного писаня въ численыхъ выкрутасахъ та довгихъ якъ свѣтъ, и рѣвныхъ якъ ковбасы хвостикахъ, Валько положивъ крейду, вѣдступився, зирнувъ ще разъ въ уподобою на записану таблицю и вѣдтакъ

обернувшись до трепещущей клясы, крикнувъ грѣзно:

— Писати!

Его наукова дѣяльнѣсть въ той хвили щасливо скѣнчилася, — теперь починалася его економска дѣяльнѣсть. Щобъ показати се наглядно, вѣнъ сильно стрѣпнувъ пальцами, щобы стрясти зъ нихъ ученый крейдяный порошокъ, и намѣсь него взявъ въ руки свою тростину, и немовъ орелъ слѣдитъ зъ горы за добычею, такъ и вѣнъ озираючись по клясѣ, зѣйшовъ зъ пѣдвышеного градуса и почавъ свѣй обхѣдъ.

Першій, на котрого накинула его зла доля, бувъ якійсь маленькій, слабонькій и дуже заляканный школярникъ. Вѣнъ, весь въ потѣ, нагнувшись надъ скриптурою працювавъ зо всеи силы, щобы вдержати перо въ дрожачихъ пальцахъ и що хвиля позиравъ на таблицю, стараючись выводити на папери такіи саміи кручки, гачки та ковбасы, якіи вывела вправна економска рука на таблицю. Та ба, рука его дрожала, кручки, гачки та ковбасы выходили ломаніи, нерѣвнїи, — навѣтъ перо непослушне що хвилѣ крутилося въ его пальцахъ, скрипѣло, порекало, немовъ гнѣвалося чогось и бажало якъ найшвидше зъ нихъ выдобутися.

Валько ставъ надъ нимъ, мовъ катъ надъ душею и злобно всемѣхаючись, не кажучи и слова почавъ приглядатися его работѣ Бѣдный хлопець прочувъ лихо и до решты стративъ

всяку власть надъ своєю рукою и надъ непослушнымъ перомъ.

— То ты такъ пишешь? — процѣдивъ звѣльна Валько, але тымъ швидше свиснула въ воздухъ его тростина и оперезала змѣю плечѣ бѣднаго хлопця.

— Ой-йой-йой! заверещавъ вѣнъ, але сей часъ утихъ, стрѣтивши грѣзний, гадючій поглядъ учителя.

— Ты не умѣешь лѣпше писати? — пытавъ Валько.

— Умѣю, умѣю!.. лепотѣвъ хлопець, самъ не знаючи, що лепоче.

Учитель-економъ може и справдѣ вѣривъ що хлопець умѣе лѣпше писати и що тѣлько на збытки ему силуеся писати погано, чи може зъ великою любови до его тростинки.

— Ну, то уважай же! — и Валько пѣшовъ далѣй, не переконавшись, якѣ спасеннѣ плоды принесла его досадна наука. Впрочемъ ему и не ходило о тѣ плоды, — вѣнъ теперъ бувъ тѣлько економомъ и бѣльше нѣчимъ. Очи его вже звернулися въ другѣй бѣкъ и въ другѣмъ кутѣ класы выгядѣли иншу жертву. Тамъ сидѣвъ жидокъ, котрый по стариннѣй привычѣ свого роду писавъ въ задгузь, силуючися выводити Вальковѣ выкрутасы вѣдъ правою до лѣвою руки, вѣдъ кѣнца стрѣчки до початку. Одну стрѣчку вѣнъ уже совершивъ такимъ способомъ и саме розпочавъ другу вѣдъ слѣвъ „сот“

„Бог а з к спр“. Написана, готова вже стрбчка выгядала яко тако, але нова, неготова еще, зачата вбдъ кбнця вколола Валька въ очи.

— А ты якъ пишешь, Мойши? — закричавъ вбнъ, прискакуючи до жидка.

Валько всѣхъ жидкбввъ въ клясѣ кликавъ „Мойши“, — хйба, що се були сыны богатыхъ мѣскихъ „тузбввъ“, передъ котрыми вбнъ мавъ великй респектъ. Жидокъ, на прозвище Іонасъ Туртeltaвбъ, почувши той выкрикъ и побачивши надскакуючого ворога, знитився и скулився якъ слимакъ въ своѣй халабудцѣ, и переставъ писати.

— Ха, ха, ха! — реготався Валько, призираючись жидковому писаню.

— Пане професоръ.. зачавъ жидокъ и запявся.

— Ходи сюда!

И не чекаючи, ажъ Іонка выйде зъ лавки, взявъ его за ухо и потягъ на середину.

На видъ бѣдного Іонки, скуленого, тремтячого и заслиненного зо страху, вся кляса голосно зареготалася, хочъ всякй и собѣ тремтѣвъ та кулився. Але така вже сила тираньского притиску, що досыть тиранови усмѣхнутися, а всѣ стоячй пбдъ его гнетомъ будутъ реготатися, безъ згяду на те, що регочуться имено самй надъ своею недолею.

— Ходи до таблицѣ! Ану, пиши!

Валько змазавъ власною рукою часть своего

письма и втиснувъ жидкови крейду въ руку. Жидокъ почавъ писати своимъ звычаймъ, въ задгузь. На ново зареготалася кляса, усмѣхнувся Валько, але сейчасъ завѣрсилося его лице, вѣнъ обернувся до послѣдней лавки, де сидѣли самі наибѣльші и найдужші хлопы, и крикнувъ:

— Ану, дайте но ему!

Жидокъ затрепетѣвъ цѣлымъ тѣломъ и залобонѣвъ щось, але швидко прискочили до него два товаришѣ-посѣпаки, и повели на градусъ. Тихо стало въ клясѣ Замѣсець смѣху блѣдѣсть выступила на всѣхъ лицахъ, — тѣлько болѣзнь верескъ Іонки розлягався посередъ мурованыхъ стѣнъ василіянського монастыря.

— Досыть зъ него! — сказавъ Валько, и Іонка хлипаючи пошовъ на свое мѣсце.

Сповнивши се высоко педагогичне дѣло, Валько почавъ зновъ свой обхѣдъ по клясѣ и зновъ роздался удары его тростинки по плечехъ та по рукахъ бѣдныхъ хлопцѣвъ.

Яке вражене зробила цѣла тота наука на Мирона, сего и сказати тодѣ. Вѣнъ разъ въ разъ дрожавъ, мовъ въ лихоманцѣ, — ему шумѣло въ ушахъ и крутилося въ очехъ, мовъ середъ бурѣ. Ему такъ и мерещилося, що и его не мине тота буря, що кождый ударъ страшного учителя паде на него. Написані слова и стрѣчки скакали передъ его очима, надувалися и перепутувалися, выглядали ще поганѣйше, нѣжъ

були на дѣлѣ. Вѣнъ и самъ не знавъ, коли переставъ писати, -- сѣра паволока стояла передъ его очима

— То такъ ты пишешь? — гукнувъ Валько надъ его головою.

Миронъ стрепенувся, хопивъ за перо, талпнувъ нимъ въ чорнило и поволѣкъ по паперѣ, мовъ тура за роги

— Чи ты не знаешь, якъ перо держати?

— Я не знаю! — прошепотѣвъ Миронъ.

— Що? — ревнувъ Валько. — Я тобѣ не показувавъ уже десять разъ не разъ?...

Миронъ зачудованіи очи устроивъ въ розлючене Валькове лице. Але замѣсть вѣдповѣди Валько стиснутымъ кулакомъ ударивъ хлопця въ лице. Малаый Миронъ, мовъ косою пѣдтятый, повалився на лавку а зъ лавки на пѣдлогу. Кровь обѣлляла его лице.

— Пѣдоймѣть его! — крикнувъ Валько. Зъ заднои лавки прискочили два, — тѣ саміи, що передъ хвилею парили Іонку, и пѣдняли зомлѣлого Мирона. Его голова не держалася на вязахъ и хилилась до долу, мовъ у мерця.

— Бѣжѣть по воду! — командувавъ далѣй Валько и ще разъ поглянувъ на Мирона.

— То що за хлопець? — спытавъ вѣнъ.

— Миронъ — вѣдповѣвъ „цензоръ“ — найстаршій вѣкомъ и найдужшій силою въ клясѣ, котрого отцове настановили наставникомъ въ клясѣ.

— Що за одень? — пытавъ далѣ Валько.

— Одного хлопа сынъ зъ Н. ....

— Хлопскій сынъ! Тѣфу, якого бѣса тымъ
хлопамъ пхатися сюда! проворкотѣвъ Валько.
У него вѣдлагло вѣдъ серця. Вѣнъ зачавъ бувъ
троха побоюватися свого учнику, але хлопскій
сынъ, — значить ся, можна его бити и зѣближа-
ти, якъ хочешъ, — нѣхто за хлопскимъ сыномъ
не упѣмнися!

Валько не похибився въ своѣй рахубѣ. Нѣ-
хто не упѣмнувся за хлопскимъ сыномъ. Не-
людскій постунокъ учителя-економа уйшовъ
ему гладко, такъ якъ и многі его нелюдскі
поступки. Тѣлько въ серцѣ хлопского сына
вѣнъ не пѣшовъ гладко, а стався першимъ на-
сѣнемъ обуреня, погорды и вѣчной вражды
противъ всякого насиля, противъ всякого не-
воленя та тираньства.
